

ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОРУШЕНЬ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ

Рассмотрено объект административных нарушений законодательства о защите прав потребителей, проанализировано обций, родовый, видовой объект, предмет административных нарушений законодательства о защите прав потребителей, предложено предусмотреть в проекте Кодекса Украины об административных проступках отдельную главу «Административные правонарушения в сфере торговли (исполнения работ, предоставления услуг), стандартизации и качества продукции».

Author have researched object of administrative violations of consumer protection law, have analyzed conception of object, kinds of objects and subject of administrative violations of consumer protection law. Author have proposed concept of object of administrative violations of consumer protection law. Also author propose to provide special article «Administrative violations in the trading field (works execution and servicing), standardization and product quality» and to provide all kinds of violations of consumer rights for the Project of Ukrainian code about administrative violations.

Одним із найважливіших елементів складу адміністративних порушень законодавства про захист прав споживачів є об'єкт протиправного посягання. Правильне встановлення об'єкта при порушенні законодавства про захист прав споживачів має важливе теоретичне та практичне значення, оскільки саме об'єкт дає змогу визначити сутність цього проступку, встановити його суспільно небезпечні наслідки, сприяє правильній кваліфікації діяння, а також відокремленню його від суміжних посягань.

У чинному КУпАП не закріплено визначення поняття «об'єкт адміністративного правопорушення», в тому числі об'єкт адміністративного порушення законодавства про захист прав споживачів». Не передбачено це поняття і в проекті Кодексу України про адміністративні проступки.

У сучасній адміністративній науці можна виділити два основних підходи до визначення об'єкта правопорушення. Перший, який вважається традиційним, визначає об'єкт правопорушення як сукупність суспільних відносин, які врегульовані нормами права та охороняються відповідними правовими санкціями (адміністративними, кримінальними та ін.). Такої позиції дотримуються Ю.П. Битяк, В.К. Колпаков, О.І. Миколенко, Д.М. Овсянко та інші вчені. Другий підхід характеризується тим, що науковці визнають об'єктом правопорушення соціальні цінності та блага. Такої думки дотримуються А.В. Наумов, А.В. Поляков, О.Ф. Скакун, А.М. Шульга та інші вчені.

Оскільки проблеми об'єкта адміністративних правопорушень, що посягають на права споживачів, у науковій літературі розглядалися тільки фрагментарно (С.В.Вашченко), ми спробуємо виокремити об'єкти цих правопорушень, виходячи із загальних уявлень про об'єкт адміністративного правопорушення.

Залежно від ступеня узагальнення, рівня абстрактності розрізняють загальний, родовий та безпосередній об'єкти правопорушення¹. Водночас висловлюються пропозиції про відмову від того чи іншого виду трьохленної класифікації

об'єктів. Наприклад, М.І. Федоров стверджував, що загального об'єкта не існує, що загальний об'єкт – це тільки поняття, а не реальна дійсність, явище суспільного життя. Він вважав, що загальний об'єкт ані для науки, ані для практики нічого не дає, і тому від нього потрібно відмовитися². Ми не погоджуємося з такою позицією, позаяк вважаємо, що складно визначити всі інші об'єкти (родовий, безпосередній, видовий), якщо немає уявлення про загальний об'єкт.

Для характеристика об'єкта адміністративних правопорушень законодавства про захист прав споживачів нами за основу було взято класифікацію об'єкта адміністративного проступку на загальний, родовий, видовий і безпосередній. Загальний об'єкт адміністративного правопорушення – це сукупність суспільних відносин, які охороняються законодавством про адміністративні правопорушення³. Оскільки основним змістом правовідносини за частю споживача є обов'язок виробника (продавця, виконавця) дотримуватися законодавства про захист прав споживачів, то загальним об'єктом адміністративного правопорушення законодавства про захист прав споживачів є інтереси, права споживача, що охороняються законом.

Родовий об'єкт – група однорідних суспільних відносин, на які посягає однорідна група правопорушень і який є частиною загального об'єкта⁴. Значення родового об'єкта порушень законодавства про захист прав споживачів полягає в тому, що він дає змогу здійснити класифікацію адміністративних проступків, які посягають на права споживачів, і передбачити відповідальність за їх вчинення.

Як відомо, за родовим об'єктом поділяється на глави Особлива частина КУпАП. Однак не завжди ця конструкція реалізується на практиці. Так, Особлива частина КУпАП викладена законодавцем за родовими властивостями адміністративних правопорушень з одночасним урахуванням двох критеріїв: за галуззю управління і за об'єктом адміністративно-правової охорони. Використання цих двох критеріїв призвело до того, що проступки, які посягають на єдиний родовий об'єкт, розташовані в різних главах⁵. Наприклад, адміністративні проступки, які посягають на права споживачів, віднесено до різних глав, тобто визнано за ними різні родові об'єкти. Так, до глави 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Адміністративні правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності» віднесено наступну групу порушень прав споживачів: порушення правил торгівлі і надання послуг працівниками торгівлі, громадського харчування та сфери послуг, громадянами, які займаються підприємницькою діяльністю (155 КУпАП); порушення порядку проведення розрахунків (155-1 КУпАП); обман покупця чи замовника (155-2 КУпАП); Порушення правил торгівлі алкогольними напоями і тютюновими виробами (156 КУпАП); порушення законодавства про захист прав споживачів (156-1 КУпАП); порушення правил торгівлі на ринках (159 КУпАП); торгівля з рук у невстановлених місцях (160 КУпАП). У цій же главі розташовані проступки, які посягають інший родовий об'єкт – відносини у сфері фінансів та підприємницької діяльності.

А така група проступків, як випуск і реалізація продукції, що не відповідає вимогам стандартів (ст.167 КУпАП); випуск у продаж нестандартної продукції (ст.168 КУпАП); виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил (ст.168-1 КУпАП); випуск у продаж продукції з порушенням вимог щодо медичних попереджень споживачів тютюнових виробів (ст.168-2 КУпАП); передача замовнику або у виробництво доку-

ментації, яка не відповідає вимогам стандартів (ст.169 КУпАП); недодержання стандартів при транспортуванні, зберіганні і використанні продукції (ст.170 КУпАП); введення в обіг продукції, щодо якої немає сертифіката відповідності або свідоцтва про визнання відповідності чи декларації про відповідність, а також неправомірне застосування національного знака відповідності (ст.170-1 КУпАП) віднесена до глави 13 КУпАП «Адміністративні порушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації».

У першій групі правопорушень родовим об'єктом визнаються суспільні відносини у сфері охорони прав споживачів, а другій групі – суспільні відносини у сфері стандартів. Як перші, так і другі правопорушення посягають на права споживачів. Такий порядок передбачений і в проекті Кодексу України про адміністративні проступки.

На нашу думку, позиція законодавця є невірною і ускладнює можливість класифікації адміністративних проступків у сфері порушень прав споживачів та норм, які передбачають відповідальність за їх вчинення. Тому ми пропонуємо в проекті Кодексу України про адміністративні проступки передбачити окрему главу «Адміністративні правопорушення в сфері торгівлі (виконання робіт, надання послуг), стандартизації та якості продукції» та визначити там усі склади адміністративних проступків, що посягають на права споживачів.

Безпосередній об'єкт правопорушення має найбільш суттєве значення для правотворчої та правозастосовчої діяльності. Під ним слід розуміти ті конкретні суспільні відносини, поставлені під охорону закону, яким заподіюється шкода правопорушенням, що підпадає під ознаки конкретного складу проступку⁶. Безпосередній об'єкт адміністративних порушень законодавства про захист прав споживачів дає змогу глибше розкрити якісні характеристики родового об'єкта, а також чіткіше розмежувати різні групи (види) адміністративних порушень законодавства про захист прав споживачів.

З двадцяти статей, що передбачають відповідальність за порушення законодавства про захист прав споживачів, по одному складу містять дванадцять статей (ст. 155-2, 156-2, 159, 160-2, 167, 168, 168-1, 169, 170, 170-1, 172, 172-1 КУпАП.), по два – сім складів (ст. 155, 155-1, 156, 156-1, 160, 171, 171-1 КУпАП.) Загальним безпосереднім об'єктом усіх досліджуваних адміністративних деліктів вказаного виду є встановлені правила торгівлі і надання послуг. У наведених складах безпосередній об'єкт посягання є комплексним, тобто протиправне діяння може порушувати одночасно кілька таких об'єктів.

Отже, безпосереднім об'єктом адміністративних порушень законодавства про захист прав споживачів визнаються матеріальні інтереси споживачів (покупців та замовників), нормальне виконання господарської діяльності в торгівлі тощо. Додатковим безпосереднім об'єктом іноді називається матеріальна шкода, завдана покупцям, або суспільні відносини власності, посягання на які здійснюється шляхом спричинення матеріальної шкоди покупцям тощо.

Крім зазначених об'єктів, В.К. Колпаков називає ще видовий об'єкт. При цьому він підкреслює, що видовий об'єкт є різновидом родового об'єкта. На його думку, видовий об'єкт утворюють спільні для низки проступків суспільні відносини. Вони виступають відособленою і досить самостійною частиною родового об'єкта⁷. Ми підтримуємо цю позицію і вважаємо, що видовий об'єкт дає змогу виділити в системі проступків порушення законодавства про захист прав споживачів більш вузькі групи відносин і співвідноситься з родовим об'єктом як части-

на і ціле. Зокрема, якщо родовим об'єктом зазначених проступків є суспільні відносини у сфері охорони прав споживачів, то в якості видового об'єкта виступають відносини в галузі порушення правил торгівлі різними товарами та надання послуг, порядку проведення розрахунків із споживачами, обман покупця чи замовника, порушення законодавства про захист прав споживачів, випуск і реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів, випуск у продаж нестандартної продукції, виконання робіт, надання послуг громадянам-споживачам, що не відповідають вимогам стандартів, норм і правил тощо.

Досліджуючи класифікаційні можливості об'єкта посягання розглянутих адміністративних правопорушень законодавства про захист прав споживачів, згідно з визначеним складом, повинні відзначити, що важливе значення має правильне встановлення предмета посягання.

Слід зазначити, що кримінальна відповідальність за порушення законодавства про захист прав споживачів була встановлена значно раніше адміністративної, тому, аналізуючи такий елемент складу правопорушення, як предмет, вважаємо за доцільне звернутися до того визначення цього поняття, яке дається у науці кримінального права. Деякі науковці (Ю.В. Александров, В.І Антипов, М.В. Володько) вважають, що від об'єкта злочину (правопорушення) слід відрізнити предмет злочину. Якщо об'єкт завжди виступає в якості суспільних відносин, завжди є обов'язковим (необхідним) елементом кожного складу злочину, то предмет – це речі (фізичні утворення) матеріального світу, з приводу яких чи у зв'язку з якими вчиняється злочин; це факультативний елемент складу, який виявляється не в усіх злочинах⁸.

У галузі адміністративного права необхідність подібного виділення предмета посягання обґрунтував, наприклад, професор В.К. Шкарупа. Він зазначає, що будь-який проступок посягає на якийсь об'єкт, на суспільні відносини. Але в багатьох випадках шкода об'єкту заподіюється шляхом впливу на ті чи інші предмети матеріального світу⁹.

Оскільки предметом правопорушення може виступати лише певна річ, то, на нашу думку, предмет завжди є матеріальною ознакою порушення законодавства про захист прав споживачів. Предмет порушення законодавства про захист прав споживачів є важливим елементом, який має значення для з'ясування механізму можливого заподіяння шкоди суспільним відносинам, що знаходяться під охороною адміністративного права.

Дослідження норм права про адміністративні порушення законодавства про захист прав споживачів показує, що предмети посягання досить різноманітні. Так, предметом посягання правопорушень, передбачених ст. 155, 155-1, 155-2, 156, 156-1, 159, 160, 160-2 КУпАП, є товар та протиправні операції з ним. Згідно зі ст. 167, 168, 168-1, 168-2, 169, 170, 170-1 КупАП це якість продукції, сертифікація, метрологія.

Таким чином, об'єкт адміністративного правопорушення законодавства про захист прав споживачів неможливо розглядати без характеристики предмета посягання, що є безпосереднім засобом впливу на суспільні відносини. Саме «предмет посягання» сприяє правильній кваліфікації правопорушень законодавства про захист прав споживачів.

У всіх зазначених випадках вид передбачених законом адміністративних санкцій за порушення законодавства про захист прав споживачів залежить від повноти та об'єктивності встановлення характеристики предмета посягання. Так, на

розміри штрафу і суми обов'язкового відшкодування матеріального збитку (ст. 155-2 КУпАП) впливає вартість таких товарів.

Отже, об'єктом адміністративного порушення законодавства про захист прав споживачів є суспільні відносини, які врегульовані правовими нормами і охороняються адміністративними санкціями, з метою забезпечення дотримання працівниками, посадовими особами, підприємцями та іншими суб'єктами прав споживачів. Таке визначення досліджуваного об'єкта можна передбачити у проєкті Кодексу України про адміністративні проступки.

Таким чином, характеристика об'єкта адміністративного порушення законодавства про захист прав споживачів має важливе класифікаційне значення, оскільки характер об'єкта адміністративно-правової охорони прав споживачів значною мірою впливає на визначення виду і розміру адміністративного стягнення, виступаючи одночасно показником суспільної шкідливості адміністративних правопорушень у досліджуваній сфері.

1. *Миколенко О.І.* Адміністративний процес і адміністративна відповідальність в Україні: Навчальний посібник. Видання друге, доповнене. – Х., 2006. – С. 60.
2. *Федоров М.И.* Понятие объекта преступления. – Пермь, 1957. – С. 190.
3. *Адміністративне право України: Підручник / Ю.П. Битяк, В.В. Богуцький, В.М. Парашук та ін.* За ред. Ю.П.Битяка. – Х., 2001. – С. 163.
4. *Коваль Л.В.* Адміністративне право. Курс лекцій. – К., 1996. – С. 134.
5. *Овсянко Д.М.* Административное право: Уч. пособие. – М., 2002. – С. 166.
6. *Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У 2 т.: Том 1. Загальна частина / Редколегія: В.Б.Авер'янов.* – К., 2004. – С. 433.
7. *Колтаков В.К.* Адміністративне право України: Підручник. – К., 2003. – С. 267.
8. *Кримінальне право України: Заг. частина: Підручник / Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М.В. та ін.; Відп. ред. Кондратьев Я.Ю.* – К., 2002. – С. 103.
9. *Шкарупа В.К.* Доказування та докази в адміністративно-примусовій діяльності органів внутрішніх справ (міліції). – К., 1995. – С. 6.